

Müñ kere minnetdar

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Müñ kere minnetdar MÜÑ KERE MINNETDAR

Ýurdumyzda ýalan-ýaşrygyň sesi batly çykýar. Bu kerwene Kylyçdarogly hem goşuldy. Jogabymy iň soňunda berjek, ilki ýazasym gelýän zatlar bar:

Lozana töhmet atýarlar. Ýalan-ýaşryklaryny «käşgä grekler ýeňiş gazanan bolsa bolmaýarmy» diýmäge çenli dirediler.

Sewr ylalaşygynyň janköýerlerine kürt diasporasy-da goşuldy. Lozanyň ýüzünji ýubileý ýylyna protest bildirdiler: «Sewriň güýje girmegini isleýäris!»

Imperialistik oýnatgylara Atatürk jogap bersin – çünki ol 1927-nji ýyldaky nutugunda Sewr bilen Lozan şertnamalaryny deňeşdirdi:

Trakýa serhedi:

Sewr: Çatalja zolagyndan biraz ilerdäki Podima-Kalikatrýa (Çatalja) zolagy.

Lozan: Garagaç hem bizde bolmak bilen Meriç zolagy.

Izmir myntykasy:

Sewr: Serhet Guşadasy, Ödemiş, Salihli, Akhisar Kemer töwereklerinden geçmeli we peýdalanma hukugy Gresiýa berilmeli.

Lozan: Bular ýaly meseleleriň gürrüňem edilmedi.

Siriýa serhedi:

Sewr: Karataşdan başlap Osmaniýäni, Bahçäni, Gaziantepi, Birejigi, Urfany, Mardini, Nusaybini, ep-esli günortada

Siriýanyň çäginde goýýan serhet.

Lozan: Şumatky serhede süýşüldi. (Hataý soňundan watana birikdirildi).

Yrak serhedi:

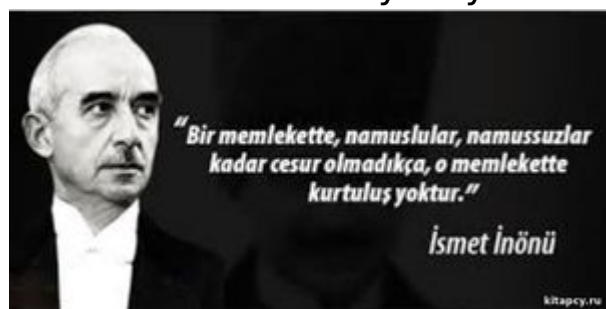
Sewr: Mosul welaýatynyň demirgazyk serhedi.

Lozan: Seretmek soňa goýuldy...

Kawkaz serhedi:

Sewr: Türk-ermenî serhedi Garadeňziň kenarynda Giresunyň gündogaryndan başlan, Erzinjanyň günbataryndan we günortasyndan, Almaly, Bitlis we Wan kölüniň günortasyndan geçýär we birnäçe ýerde Umumy uruşdaky türk-rus serhedini dowam etdirýän zolak.

Lozan: Bu mesele ýom-ýok edildi.

«Kürdüstan»:

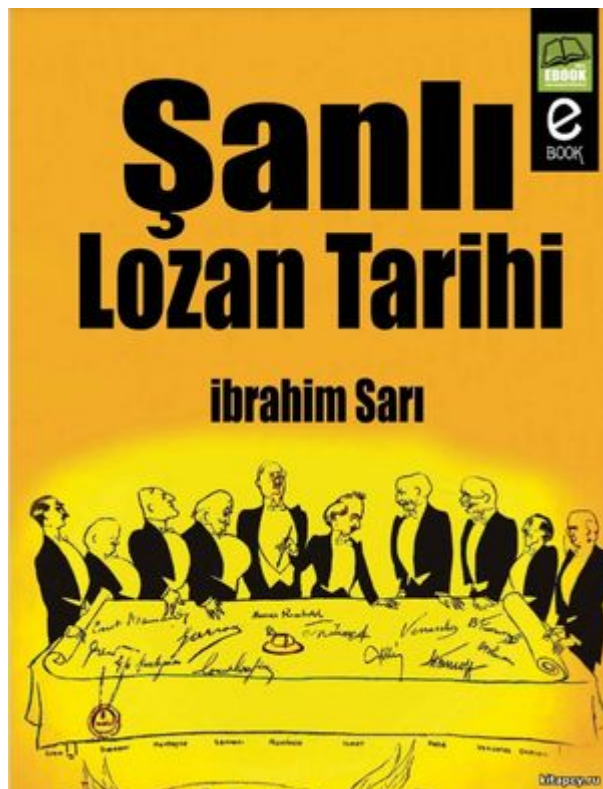
Sewr: Ýewfratyň gündogaryndan Ermenistan, Yrak, Siriýa aralygynda galan myntyka üçin Soýuzdaş döwletleriň delegasiýalaryndan düzülen komissiýa awtonomlygyň üstünde işlär. Bir ýylyň dowamynda eger halk köpçüligi islese, Türkiýeden bölünip aýrylyp biler.

Lozan: Hiç bir ýagdaýda sözem açdyrylmady.

Bogazlar myntykasy:

Sewr: Rumeliniň (Trakýa) ähli ýerleri. Anadolynyň Adalar deňiziniň üstünde Izmir myntykasynyň başlaýan ýerräginden Bursanyň we Iznigiň demirgazygyndan, Sapança kölüniň günbatar ujundan Aha Badr deresiniň agzyna giden myntyka. Bu sebitlerde goşun saklamak we harby herekete geçmrk hukugy Soýuzdaş döwletlere degişli.

Lozan: Gelibolu ýarymadasy bilen Çanakkale kenaryndan ýigrimi kilometrlik myntyka, Bosforyň iki tarapynda kenardan 15 km uzaklykdaky myntyka, Mermer deňizinde Emiraly adasyndan başga adalar Imroz (Gökçeada), Tenedos (Bozjaada) adalary goşun bölümlerinden arassalanan ýagdaýda bolmaly. (1936-njy ýylyň Montrýo ylalaşygy muny soňlandyrdy).

Ykdysady agalyk myntykalary:

Sewr: Fransuzlaryň agalygy Siriýanyň serhedi bilen Adana welaýatyna ýakyn günbatar-demirgazyk serhedi we Kaýseri bilen Siwasyň demirgazygyndan geçýän Muşdan başga şol posýologa golaýlaşandan soň Jizrä gidýän myntyka.

Italýanlaryň agalygy: Izmit ýarymadasyndan çykandan soň Afýonkarahisara çenli Anadoly demirýol liniýasy we ol ýerden Erjiýes dagynyň etegine çenli barýan zolak bilen Izmir myntykasy, Adalar deňizi, Ortaýer deňzi we Fransuz myntykasynyň arasynda galan sebit.

Lozan: Hiç bir ýagdaýda sözem açdyrylmady.

Stambul:

Sewr: ylalaşyga gyşarnyksyz eýerilmedik ýagdaýynda Stambulam biziň elimizden alynmalydy...

Lozan: Agzatdyrylmadam!

Kapitulýasiýalar:

Sewr: Angliýanyň, Fransiýanyň, Italiýanyň, Ýaponiýanyň wekilçilik edýän dört agzadan ybarat komissiýa kapitulýasiýalardan peýdalanýan beýleki döwletleriň hünärmenleri bilen bile täze usul hödürlär

Lozan: Kapitulýasiýalaryň islendik görnüşi doly we hemişelik ýatyryldy.

EMPERYALİZMİN DAYATTIĞI SEVR ANTLAŞMASI'NA GÖRE

MİLLİ MÜCADELE SONUNDA SEVR'İ YIRTIP ATARAK İMZALANAN LOZAN ANTLAŞMASINA GÖRE SINIRLARIMIZ

Uzatmaýyn. Netijede:

Kylyçdaroglynyň samsyklamalaryna jogap bermegiň ýerine dört günläp Lozan barada ýazyp, hakykatlary ýoýýanlara garşy dogruçyllygyň hatarynyň güýçlenmegini isledim.

Beýik halasgärimiz Atatürke müň kere minnetdarlyk bildirýärim. Gynansak-da, onuň gurup giden partiýasynyň ýolbaşçylar düzümi häzir Lozanyň taryhy ähmiýetine-de düşünesi gelmeýänler tarapyndan gurşalan ýagdaýda...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 28.07.2023 ý. Taryhy makalalar